

แบบภาวะผู้นำในปัจจุบันของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

กรณีศึกษา : บ้านห้วยไผ่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

Leadership Style in Present of Village Health Volunteers

A case study : Banhuayphai, Tambonhuayphai, Ampour Kong-chiam,

Ubon Ratchathani Province

ศรีงามลักษณ์ คำทอง

สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เมือง เพชรบุรี 76000

บทคัดย่อ

บทความที่นำเสนอนี้ ต้องการให้ผู้อ่านได้เห็นภาพรวมแบบภาวะผู้นำในปัจจุบัน ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านห้วยไผ่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถือกำเนิดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2522 บทบาทของบุคคลเหล่านี้ มีกำหนดไว้ว่า แจ้งข่าวร้าย กระจายข่าวดี ชี้นำบริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ ประชาชน ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งแบบภาวะผู้นำในปัจจุบันที่เห็นเด่นชัด ในพฤติกรรมการแสดงออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมี 5 แบบ คือ แบบธรรมชาติ แบบอุปถัมภ์ แบบการมีส่วนร่วม แบบสนับสนุน และแบบประชาธิปไตย แบบภาวะผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้มีแบบเดียว ดังนั้นการเลือกใช้แบบภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่งๆ นั้น จะต้องพิจารณาถึงความพร้อมของผู้ตามที่เกี่ยวข้องกับงานที่ผู้นำต้องการทำให้สำเร็จ ความพร้อมของผู้ตาม หมายถึง ความสามารถและความเต็มใจ โดยสรุปก็คือสถานการณ์ที่แตกต่างกันย่อมต้องการแบบภาวะผู้นำที่ต่างกัน นอกจากนี้ในบางเหตุการณ์ผู้นำอาจจำเป็นต้องใช้การผสมผสานของแบบภาวะผู้นำต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมมากกว่าการเลือกใช้แต่แบบภาวะผู้นำเดียวอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ : แบบภาวะผู้นำ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

Abstract

This article presents an overview of leadership style in present of the village health volunteers in Banhuayphai, Tambonhuayphai, AmpourKong-chiam, Ubon Ratchathani Province, established ever since the year of 1979, their roles are denoted slogan "bad news informed, good news distributed, service suggested, public health coordinated, suffering cured, good models made". The present Leadership style clearly seen of demonstrated behavior of Village Health Volunteers, composed of five types, including natural type, patronized type, supportive type participation type and democratic type. The successful leadership style not concerned to any single type, therefore the leadership style chosen the proper type to the certain condition including the readiness of the followers according to the leader for successive work. The readinesses of followers mean the ability and willing. In summary the different circumstances required different leadership style. Furthermore in some events the leader may be necessary to preferred us the mixture of proper various leadership style types. To the use of olden leadership style all the period of time.

Keywords : Leadership Style, Village Health Volunteer

บทนำ

สุขภาพเป็นสมบัติของชาติ [1] ถ้าประชาชนในชาติทุกคนมีสุขภาพดี ย่อมจะทำให้เกิดการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ การศึกษา การเมือง การปกครอง และเทคโนโลยี ด้วยเหตุผลนี้รัฐบาลผู้ทำหน้าที่ในการบริหารประเทศจึงได้มีแผนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้เน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเน้นที่คุณภาพของคน และการคุ้มครองทางสังคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรง คิดเป็น ทำเป็นและมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพคนคือ การขยายการประกันสุขภาพให้ครอบคลุมอย่างทั่วถึงด้วยความเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติและเป็นธรรมเพื่อลดอัตราการเจ็บป่วยด้วยสาเหตุที่ป้องกันได้ เช่น โรคหัวใจ โรคมะเร็ง และอุบัติเหตุต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นเป็นต้น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจและเอาใจใส่ในการออกกำลังกายและเล่นกีฬาเพิ่มขึ้น แนวทางในการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ให้ประชาชนสามารถสร้างเสริมสุขภาพด้วยตนเอง ภายใต้อุปกรณ์สุขภาพที่มีความหลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้เหมาะสม มีการบริโภคที่ถูกต้อง มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยและสถานที่ทำงานให้ถูกสุขลักษณะ สร้างและพัฒนาระบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเน้นชุมชนเข้มแข็ง ทำให้เกิดพลังของคนในชุมชนที่จะต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบอย่างต่อเนื่องในการพัฒนา แก้ไขปัญหา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

สุขภาพดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมวลมนุษยชาติ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่สหประชาชาติได้กำหนดไว้ ประกอบกับสุขภาพเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ผู้หนึ่งจะหยิบบ่นหรือทำแผนแต่เพียงผู้เดียวไม่ได้ ดังนั้นประชาชนทุกคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสุขภาพตนเอง และสร้างเสริมสุขภาพของตนเองอยู่เสมอ

เพื่อไม่ให้เจ็บป่วย โดยไม่กระทำสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งต้องขวนขวายหาความรู้ และแนวทางที่เหมาะสมในการดูแลตนเองให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ดังคำกล่าวขององค์การอนามัยโลกที่กล่าวว่า Health is a status of complete physical mental and spiritual well-being. แต่จะพบเสมอว่าในปัจจุบันยังมีผู้ป่วยที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี

ในระบบสุขภาพชุมชน จะพบว่าชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีระดับสถานะทางสุขภาพพร้อมมาตรการที่เกี่ยวข้องดังนี้ [2]

ระดับที่ 1 สุขภาพแข็งแรงควรรักษามาตรการการสร้างเสริมสุขภาพ

ระดับที่ 2 สุขภาพอ่อนแอ พร้อมทั้งจะเจ็บป่วยใช้มาตรการการป้องกันโรค

ระดับที่ 3 มีความเจ็บป่วย หรือเป็นโรค ใช้มาตรการการรักษาพยาบาล

ระดับที่ 4 มีความพิการเกิดขึ้นจากโรคที่ก้าวหน้าไปมาก ใช้มาตรการฟื้นฟูสุขภาพ

ระดับที่ 5 ตาย

ในแต่ละคนย่อมมีสถานะทางสุขภาพที่อยู่ระดับหนึ่งข้างบนนี้ และโดยธรรมชาติสภาพของแต่ละคนจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ในระยะยาวทุกคนจะเลื่อนระดับจากต่ำไปหาระดับสูง คือ ตายเหมือนกันหมดทุกคน กระทั่งวงศาธารณสุขจึงไม่ได้ปล่อยให้เหตุการณ์ดำเนินไปตามครรลองของมัน แต่ได้สร้างยุทธศาสตร์สำหรับสถานะทางด้านสุขภาพทุกระดับ ยกเว้นระดับที่ 5 ซึ่งทำให้ประชาชนมีอายุขัยเฉลี่ยสูงขึ้น มีสุขภาพที่แข็งแรงเป็นเวลายาวนานพอควร นั้นแสดงว่าจำนวนผู้เจ็บป่วยที่อยู่ในสถานะระดับที่ 3 คือ มีความเจ็บป่วยหรือเป็นโรค มีจำนวนเพิ่มขึ้นหรือน้อยลงขึ้นอยู่กับความสามารถในการป้องกันที่เป็นสถานะระดับที่ 2 คือ เมื่อมีสุขภาพอ่อนแอและป้องกันไม่ทำให้ประชาชนในสถานะระดับที่ 1 คือ สุขภาพแข็งแรงเลื่อนไหลลงไปในระดับที่ 2 ซึ่งความเป็นจริงไม่ใช่ทุกคนจะเจ็บป่วยจนต้องการรักษาพยาบาลในสถานบริการ เนื่องจากพบว่าผู้เข้ารับ

การรักษาพยาบาลไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างที่เกรงกันแต่ที่ควรคำนึง คือ การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนอกสถานพยาบาลยังมีอยู่ไม่ได้หายไปไหน นั่นก็แสดงว่า มีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยที่อยู่ในระบบการบริหารจัดการสุขภาพด้วยตนเอง ระบบนี้มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมจนเป็นวัฒนธรรม ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาพยาบาลของคนในชุมชน

กระทรวงสาธารณสุขได้นำหลักการสนับสนุนให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ในรูปอาสาสมัคร เรียกว่า ประชาชนกลุ่มนี้ว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ด้วยการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนระบบสุขภาพชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสุขภาพในชุมชน โดยกำหนดเป็นนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา ทำให้เกิดกำลังคนที่มีแบบภาวะผู้นำด้านสุขภาพของตนเอง ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทั่วประเทศ จนถึงปัจจุบันมีอาสาสมัครสาธารณสุขกว่า 800,000 คน ทำหน้าที่เป็นแบบภาวะผู้นำด้านสุขภาพในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา สังคม และจิตวิญญาณ ลดภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคหรือพฤติกรรมที่ป้องกันได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

บ้านห้วยไผ่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีประชาชนทั้งหมด 3,798 คน เป็นชาย 1,904 คน เป็นหญิง 1,894 คน มี อสม. ทั้งสิ้นจำนวน 20 คน เป็นผู้นำด้านสุขภาพในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนของตนเองให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา สังคม และจิตวิญญาณ โดยรับผิดชอบครอบครัว 10-15 ครอบครัวต่อ อสม. 1 คน ซึ่งการปฏิบัติงานของ อสม. ในพื้นที่มุ่งกระทำตาม แนวคิด แจ้งข่าวร้าย กระจ่ายข่าวดี ซึ่บริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ ประชาชน ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี

ได้สัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่สถานีอนามัยตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และผู้บริหารงานสาธารณสุขระดับจังหวัด

ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 7 คน ด้านแบบภาวะผู้นำในปัจจุบันของ อสม.ชุมชนห้วยไผ่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

แบบภาวะผู้นำในปัจจุบันของชุมชนเป็นธรรมชาติ เป็นคนดี คิดดี ปฏิบัติดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้นำ แสดงออกถึงการเสียสละ มีจิตอาสา ปฏิบัติจริง เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมทำให้ได้รับการยอมรับ [3]

ภาวะผู้นำของเขาเป็นแบบอุปถัมภ์มากกว่า มีผลประโยชน์ มีเพื่อนฝูง คนเก่งไม่ได้เข้ามาทำงานเต็มที ฉะนั้นไปในทางแนวโน้มว่าเป็นฐานเสี่ยงมาก เป็นชั่วหนึ่ง แต่ได้คนที่มีความสัมพันธ์กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชัดเจนมาก ผลประโยชน์ต่างๆ มากมาย แต่มีคนดีเข้ามาอยู่ ซึ่งพบในบ้านนอกเยอะ แต่ในเมืองไม่มี อาจเนื่องจากเขามีความรู้แต่ไม่มีเวลาก็ได้ [4]

บางคนอาจเป็นอดีตข้าราชการ หรือบางคนอยู่ในทีมงานของนักการเมือง ซึ่งพัฒนาภาวะผู้นำมาก่อน เป็น อสม. ความหลากหลายที่มาของ อสม. เป็นตัวกำหนดภาวะผู้นำ โดยเหตุผลใดก็ตาม เขามีแบบในการทำงานเชิงระบบอยู่แล้ว วิธีคิดของเขาคิดแบบคนที่เคยทำงานราชการหรือคนที่อยู่ในทีมงานนักการเมือง อาจเป็นผู้ติดตามนักการเมือง เป็นหัวหน้าคนนักการเมือง ได้เป็นหัวหน้าได้แสดงออกในทางสังคมอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเวลาเป็น อสม. เขาแสดงออกทันที [5]

ภาวะผู้นำ อสม. ทำบทบาท แจ้งข่าวร้าย ขยายข่าวดี ซึ่บริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ ประชาชน ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี และส่วนที่เพิ่มเติมคือ คำว่า อ คือ อดทน อดกลั้น อดออม ส คือ สร้างสรรค์ สามัคคี ม คือ มุ่งมั่น มานะอดทน นั่นคือสิ่งที่ทำ จึงเป็นผู้นำตามธรรมชาติ สังคมยอมรับด้วยความสมัครใจ ผู้ที่เป็นก็พร้อมจะเป็นด้วย มีวาระการเป็น อสม. มีความเสียสละ ไม่หวังค่าตอบแทน มีวุฒิภาวะ นอกจากองค์ความรู้โดยธรรมชาติ ยังพยายามเรียนต่อจนจบปริญญาตรีหลายคน [6]

ถ้าเกิดกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ เป็นลักษณะหน่วยงานอื่นก็เน้น อสม. มาอบรมทักษะต่างๆ เพื่อนำไปถ่ายทอดภาวะผู้นำ อสม. ในพื้นที่ส่วนมากเป็นลักษณะ

การมีส่วนร่วม คือ มีการรับฟังความคิดเห็นประชาชน เช่น การมีกิจกรรมในชุมชน อาศัยประชาชนมีส่วนร่วม อสม. ไปชี้แจงให้แต่ละหลังคาเรือนได้ทราบข้อมูลต่างๆ ในด้านสุขภาพหรือข้อมูลวิชาการใหม่ๆ และเป็นแบบ ภาวการณ์เป็นผู้คอยสนับสนุน ในส่วนของตัวบุคคล ก็เป็นแกนหลัก ในการเป็นคนประสาน ผู้นำชุมชน หรือ การประสานประชาชนในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน มีการเสียดลคือ มีกิจกรรมร่วมกัน มาประชุม ชุมชนเป็นการประชาสัมพันธ์ในลักษณะทางวิชาการก็อธิบาย ภาษาชาวบ้านให้เข้าใจง่าย คุณสมบัติเด่นทั่วไป คือ รู้จักบุคคล รู้จักสถานที่ รู้จักธรรมเนียมของพื้นที่อันนี้คือ ข้อเด่นซึ่งเป็นธรรมชาติ [7]

อสม. เป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชนที่ให้การ สนับสนุนกระทรวงสาธารณสุขมาโดยตลอด ลักษณะ ภาวะผู้นำของ อสม. เกิดจากวิถีประชาคมนหมู่บ้านที่ คัดเลือกเข้ามาเป็นตัวแทน ภาวะผู้นำในส่วนนี้เรียกว่า ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เพราะในชุมชน อสม. ไม่มี อำนาจในการสั่งการ เป็นตัวแทนที่เข้ามาดูผลประโยชน์ ที่ตนรับผิดชอบเท่านั้น อสม. เข้ามาปฏิบัติงานในชุมชน ต้องขอความร่วมมือจากชุมชน ที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของ อสม. ซึ่งหน้าที่ของ อสม. เป็นที่ ทราบดีว่าส่วนใหญ่เป็นการผลิตงานในชุมชนที่ตนเอง รับผิดชอบ เพราะฉะนั้นบทบาทหน้าที่หลักของ อสม. คือ ทำงานกับชุมชน ฉะนั้นภาวะผู้นำเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิดว่าชุมชนขาดเหลืออะไร มีปัญหาอะไร และร่วมมือ กันปฏิบัติ ระยะเวลาๆ เน้นเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพเป็น ส่วนใหญ่ ส่วนการทำงานกับเจ้าหน้าที่ภาวะผู้นำของ อสม. เป็นแบบสนับสนุนเป็นส่วนใหญ่ [8]

ในส่วนของ อสม. ในเขตอำเภอโขงเจียม เฉพาะ พื้นที่บ้านห้วยไผ่ คิดว่า อสม. ที่เป็นภาวะผู้นำนั้นคือเรื่อง ของความเสียดล อสม. จะมีความเสียดล [9]

แบบภาวะผู้นำของอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้านในปัจจุบัน ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 7 คน พบว่าแต่ละคน ได้กล่าวถึงแบบภาวะผู้นำในปัจจุบันในมุมมองของแต่ละคน ซึ่งทำให้เห็นภาพรวมว่า การให้ความสำคัญกับการรับสมัคร

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านไม่ควรรับเต็มอัตรา หรือเต็มพื้นที่เพราะจะไม่ได้คนเก่งมาทำงานร่วม และถ้า หมดวาระก็ออกไปหมด ทำให้เกิดปัญหาในการเรียนรู้งาน ส่วนแบบภาวะผู้นำในปัจจุบันของอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้านที่เด่น คือ

1. แบบธรรมชาติ คือ เสียดล มีจิตอาสา ปฏิบัติงานจริง เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้สังคมยอมรับ อดทน อดกลั้น อดออม สร้างสรรค์ สามัคคี มุ่งมั่น รู้จัก บุคคล รู้จักสถานที่ รู้จักธรรมเนียมของพื้นที่ มีวุฒิภาวะ

2. ภาวะผู้นำแบบอุปถัมภ์ เข้ามาโดยฝ่ายการ เมือง มีผลประโยชน์มีเพื่อนฝูง จากการเป็นฐานเสียงของ นักการเมืองระดับท้องถิ่น มีการเรียกร้องค่าตอบแทน

3. แบบการมีส่วนร่วม คือ มีการรับฟังความคิดเห็นประชาชน เช่น การมีกิจกรรมในชุมชน อาศัย ประชาชนมีส่วนร่วม อสม. จะไปชี้แจงให้แต่ละหลังคาเรือน ได้ทราบข้อมูลต่างๆ ในด้านสุขภาพหรือข้อมูลวิชาการ ใหม่ๆ ร่วมคิดว่าชุมชนขาดเหลืออะไร มีปัญหาอะไร และ ร่วมมือกันปฏิบัติ ต้องขอความร่วมมือจากชุมชนที่จะร่วม กิจกรรมต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของ อสม.

4. แบบสนับสนุน ในส่วนของตัวบุคคลเป็น แกนหลักในการเป็นคนประสานผู้นำชุมชน หรือการ ประสานประชาชนในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน การ ทำงานกับเจ้าหน้าที่

5. แบบประชาธิปไตย มีแบบในการทำงานเชิงระบบ เพราะวิถีคิดแบบคนที่เคยทำงานระบบราชการ หรือคนที่อยู่ในทีมงานนักการเมืองที่ใช้ระบบประชาธิปไตย อาจเป็นผู้ติดตามนักการเมือง เป็นหัวหน้าคณะนักการเมือง เขาได้แสดงออกหรือเป็นหัวหน้าได้แสดงออกในทาง สังคม

แม้ว่าแบบภาวะผู้นำของ อสม. ที่พบอยู่ใน ปัจจุบันนำมาซึ่งการเป็นผู้นำด้านสุขภาพที่ทำให้เกิด ผลดีต่อระบบสุขภาพชุมชน แต่พบว่ามีอีกหลายด้าน ที่ อสม. ต้องพัฒนาให้ดีขึ้น

อสม. อาวุโสส่วนหนึ่งขาดการแสวงหาความรู้ การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ ใฝ่รู้ปฏิบัติพัฒนาตนเองอย่าง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง [3]

ส่วนหนึ่งที่ อสม. ขาดอยู่ก็คือความรู้ที่นำไปพัฒนาเกี่ยวกับงานสาธารณสุขถือว่ายังน้อยอยู่ ส่วนที่สองคือโอกาส อสม. ส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตอำเภอโขงเจียม ยังขาดโอกาสเข้าไปรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในท้องที่อื่นคือไม่มีโอกาสได้ไปศึกษาเลยไม่เห็นความแตกต่างที่จะนำมาปรับใช้ในพื้นที่ตัวเอง ในส่วนของ อสม. ความเสี่ยสละนี้ได้แต่ในส่วนของความรู้ยังต้องปรับ [9]

พวกที่ได้มาคือเอาให้เต็มไว้ก่อนแต่ความจริงถ้าใจเย็นๆ อบรมให้เต็มพื้นที่ปีละหน่อยจะดีกว่า แต่ทุกวันนี้ทำเต็มพื้นที่ คือเรียกอบรมเป็นกลุ่มใหญ่พอไปแล้วหมดเลย เหมือนคนที่รับเข้ามาทำงาน มีตำแหน่งว่าง ร้อยคนไม่รับเข้ามา ร้อยคนจะเฉลี่ยไป 10 ปี เอาคนที่มีคุณภาพดีกว่า แต่ของเราไม่ใช่อย่างนั้น ถูกบังคับให้รับหมดเลย เพราะคนดีเกิดมาอยู่เรื่อยเข้าก็เข้าไม่ได้ ฉะนั้นไม่น่ารับเต็มหมดเลย ควรรับครั้งแรกครึ่งหนึ่งดีกว่า รับใหม่แล้วก็เพิ่มปีละ 10 เปอร์เซ็นต์ อย่างนี้ดีกว่า ถ้ารับหมดเลยคนใหม่ที่จะเข้ามาไม่มีทางได้หรือไม่ก็ต้องมีวาระของ อสม. [4]

ปัจจุบันนี้ อสม. เปลี่ยนไปมากเพราะยุคหลายรัฐบาล เริ่มนำ อสม. ไปเกี่ยวกับการเมือง เพื่อเชื่อมโยงภารกิจของ อสม. เข้ากับการเมืองให้ได้ เมื่ออดีตกาทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป บทบาท อสม. เริ่มเปลี่ยนแปลงไปอีกรูปแบบหนึ่ง เมื่อโครงการ 30 บาทเข้ามา ทำให้ อสม. ไม่อยากเป็น อสม. เนื่องจากเมื่อการเมืองเข้ามายุ่งเกี่ยวทำให้มีการเรียกร้องค่าตอบแทน ความเป็นผู้นำของ อสม. สมัยที่ผ่านมา มีการโปรโมทว่า อสม. ตามนโยบายของพรรคการเมืองหลายพรรคว่า อสม. ต้องได้สิ่งตอบแทนซึ่งไม่เป็นจริงกับที่ความเป็นจริงที่ผ่านมา คำว่าอาสาสมัคร ความคิดเห็นแบบฉบับ อสม. โดยพลสังเขป [6]

ผู้นำมุ่งความสำเร็จส่วนมากยังไม่เด่นชัด อาศัยการประชุมปรึกษาหารือกัน ยังไม่กล้านำเสนอในสิ่งที่ตัวเองคิดต่อชุมชน เป็นลักษณะยังไม่มีความมั่นใจ เป็นแนวทางที่ดีแต่ยังขาดการนำเสนอในกลุ่มใหญ่ ไม่มีการแข่งขันมีการดำเนินงานเป็นทีม [7]

แบบภาวะผู้นำของ อสม. ที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นโดยเฉพาะ อสม. อาวุโสส่วนหนึ่งยังขาดการแสวงหาความรู้ การนำความรู้ไปปรับพัฒนาเกี่ยวกับงานสาธารณสุข การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ ใฝ่รู้ปฏิบัติพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และเรื่องของโอกาส อสม. ส่วนใหญ่ในพื้นที่โดยเฉพาะในเขตอำเภอโขงเจียม ยังขาดโอกาสที่จะได้เข้าไปรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในท้องที่อื่นๆ คือไม่มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงาน จึงมองไม่เห็นความแตกต่างที่จะนำมาปรับใช้ในพื้นที่ตัวเอง มีการนำ อสม. เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง มีการเรียกร้องเงินค่าตอบแทน และที่สำคัญมีการรับ อสม. เต็มจำนวน ทำให้เมื่อหมดวาระการเป็น อสม. ก็ออกไปหมด ส่วนแบบภาวะผู้นำที่มุ่งความสำเร็จส่วนมากยังไม่เด่นชัด ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกัน ยังไม่กล้านำเสนอความคิดเห็นของตนเองต่อชุมชน เป็นลักษณะของความไม่มั่นใจ ยังขาดการนำเสนอในกลุ่มใหญ่ ไม่มีการแข่งขันมีการดำเนินงานเป็นทีม

บทสรุป

แบบภาวะผู้นำในปัจจุบันของ อสม. ที่ค้นพบได้แก่ 1. แบบธรรมชาติ คือรู้เสี่ยสละ มีจิตอาสา ปฏิบัติงานจริง เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้สังคมยอมรับ อุดหนุน อดกลั้น อดออม สร้างสรรค์ สามัคคี มุ่งมั่น รู้จักบุคคล รู้จักสถานที่ รู้จักธรรมเนียมของพื้นที่ มีวุฒิภาวะ 2. ภาวะผู้นำแบบอุปถัมภ์ เนื่องจากเข้ามาโดยฝ่ายการเมือง มีผลประโยชน์ มีเพื่อนฝูง จากการเป็นฐานเสี่ยสละของนักการเมืองระดับท้องถิ่น มีการเรียกร้องค่าตอบแทน 3. แบบการมีส่วนร่วม คือมีการรับฟังความคิดเห็นประชาชน เช่น การมีกิจกรรมในชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วม อสม. จะไปชี้แจงให้แต่ละหลังคาเรือนได้ทราบข้อมูลต่างๆ ในด้านสุขภาพหรือข้อมูลวิชาการใหม่ๆ ร่วมคิดร่วมชุมชนขาดเหลืออะไร มีปัญหาอะไร และร่วมมือกันปฏิบัติ ต้องขอความร่วมมือจากชุมชนที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของ อสม. 4.แบบสนับสนุน ในส่วนของตัวบุคคลจะเป็นแกนหลักในการเป็นคนประสานผู้นำชุมชน หรือการประสานประชาชนในการที่จะดำเนิน

กิจกรรมในชุมชน การทำงานกับเจ้าหน้าที่ 5.แบบ ประชาธิปไตย จะมีรูปแบบในการทำงานเชิงระบบ คิดแบบคนที่เคยทำงานราชการ หรือคนที่อยู่ในทีมงาน นักการเมืองที่ใช้ระบอบประชาธิปไตย อาจเป็นผู้ติดตาม นักการเมือง เป็นหัวหน้าแนะนำนักการเมือง ได้แสดงออก หรือเป็นหัวหน้าได้แสดงออกในทางสังคม อันนำมาสู่การพัฒนาแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของ อสม. ในอนาคต อย่างยั่งยืน

วิจารณ์

ได้มองเห็นภาพรวมของแบบภาวะผู้นำของ อสม. แต่ในความเป็นจริง มีคำถามว่าแบบภาวะผู้นำในปัจจุบันของ อสม. เพียงพอแล้วหรือยังในการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว ชุมชน ทำอย่างไรจึงจะพัฒนาให้ อสม. มีแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ที่จะทำให้อสม. ทำงานได้ ครอบคลุมงานที่ปฏิบัติ และทำให้ประชาชนสู่ความเป็น การมีสุขภาพดีถ้วนหน้าได้ (Health for All) ขอเสนอแนะว่าแบบภาวะผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้มีแบบเดียว ผู้นำต้องปรับเปลี่ยนแบบภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ เนื่องจากทฤษฎีไม่ได้บอกว่าจะต้องเปลี่ยน อย่างไรก็ตาม จะบอกว่าคุณนำนั้นอยู่ในภาวะผู้นำแบบใด จึง จำเป็นต้องนำทฤษฎีอื่นๆ มาประสมประสานกัน เช่น ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย จะมีประสิทธิภาพเมื่อต้องการ ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างกลุ่ม และงาน นั้นไม่ต้องการการตัดสินใจอย่างรีบด่วน ข้อเสียเปรียบ คือ ต้องใช้เวลานาน และถ้าผู้ปฏิบัติงานไม่มีความเชื่อมั่น ในความสามารถของตนเอง ในการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ พวกเขาจะรู้สึกว่าคุณบริหารไม่ทำหน้าที่ ของตนเองและนำเอาการตัดสินใจที่ยากๆ มาให้พวกเขา ซึ่งไม่ได้รับคำตอบแทนในตำแหน่งผู้บริหาร ส่วนภาวะผู้นำ แบบสนับสนุน (Supportive Leadership) เป็นภาวะผู้นำ ที่คล้ายกับพฤติกรรมมุ่งมิตรสัมพันธ์ (Consideration Behavior) ผู้นำให้การสนับสนุน และมีพฤติกรรมที่เป็น มิตรที่ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นผู้นำที่ ใส่ใจในสวัสดิการความเป็นอยู่ และความต้องการในฐานะ ความเป็นมนุษย์ของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจะแสดง

พฤติกรรมให้การสนับสนุนในการสร้างบรรยากาศที่ดี ของการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา รวมทั้ง ให้การปฏิบัติ อย่างเสมอภาค และให้การยอมรับนับถือต่อศักดิ์ศรีของ ผู้ใต้บังคับบัญชา ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) ผู้นำจะเป็นผู้นำแสดงพฤติกรรมต่อผู้ใต้ บังคับบัญชาด้วยการขอคำปรึกษาก่อนที่จะตัดสินใจ รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ กระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีการ ประชุมกับผู้ใต้บังคับบัญชาในที่ทำงานบ่อยๆ ผู้นำแบบให้ มีส่วนร่วมจะกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายของกลุ่ม และ เขียนข้อเสนอแนะต่างๆ ขึ้นในที่ทำงาน ผู้นำตามธรรมชาติ ในกระบวนการชุมชนที่สมาชิกร่วมคิดร่วมทำ และทำให้เกิด ผู้นำตามธรรมชาติขึ้นมา ซึ่งลักษณะผู้นำตามธรรมชาติ มีดังนี้ 1. ฉลาด ผู้นำตามธรรมชาติเป็นคนฉลาดเสมอ ผู้นำตามธรรมชาติชอบเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในทุกสถานการณ์ ทำให้เกิดปัญญาโดยการมีทัศนคติและวิธีการคิดที่สอดคล้อง กับธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงต่อเนื่องอย่าง เคลื่อนไหว เห็นทุกสิ่งเกิดขึ้นตามความเป็นจริง 2. เห็นแก่ ส่วนรวม คนเห็นแก่ส่วนรวมทำให้ส่วนรวมมีกำลัง ในกระบวนการทำงานร่วมกัน ความเห็นแก่ตัวหรือความ เห็นแก่ส่วนรวมจะปรากฏให้ผู้คนรับรู้ 3. เป็นคนที่ติดต่อ สื่อสารกับผู้อื่นรู้เรื่อง การติดต่อสื่อสารให้คนรู้เรื่องทำให้เกิดความเข้าใจ และเข้าใจเป็นพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่ ทำให้สิ่งยากๆ สำเร็จได้ 4. เป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดย อัตโนมัติ ผู้นำตามธรรมชาติจะเป็นที่ยอมรับของสมาชิก โดยอัตโนมัติ ทำให้การทำงานในองค์กรราบรื่น มีความสุข และมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการเลือกใช้แบบภาวะผู้นำให้เหมาะสม กับสถานการณ์หนึ่งๆ นั้น ต้องพิจารณาถึงความพร้อม ของผู้ตามที่เกี่ยวข้องกับงานที่ผู้นำต้องการทำให้สำเร็จ ความพร้อมของผู้ตามหมายถึงความสามารถ และความเต็มใจ โดยสรุปก็คือสถานการณ์ที่แตกต่างกันย่อม ต้องการภาวะผู้นำที่ต่างกัน นอกจากนี้ในบางเหตุการณ์ ผู้นำอาจจำเป็นต้องใช้การผสมผสานของแบบภาวะผู้นำ ต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมมากกว่าการเลือกใช้แต่ แบบภาวะผู้นำเดียวอยู่ตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

1. เวคิน นพนิตย์. 2547. บรรยาย. ธันวาคม, 4.
2. อมร นนทสุตร. 2545. การสร้างเสริมสุขภาพในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 11: 769 -780.
3. วุฒิไกร มุ่งหมาย. 2550. นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์: พฤษภาคม 2.
4. กวี ไชยศิริ. 2550. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์. สัมภาษณ์: กุมภาพันธ์, 24.
5. จรรย์ ทองทับ. 2550. หัวหน้าฝ่ายเวชกรรมสังคม. สัมภาษณ์: กุมภาพันธ์, 25.
6. ประสพ สารสมัคร. 2550. สาธารณสุขอำเภอโขงเจียม. สัมภาษณ์: พฤษภาคม, 13.
7. นัฐพงษ์ ไสดากักดี. 2550. หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลห้วยไผ่. สัมภาษณ์: มีนาคม, 13.
8. สุทัศน์ สีทน. 2550. นักวิชาการสาธารณสุข. สัมภาษณ์: มีนาคม, 9.
9. สำราญ พึ่งป่า. 2550. เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน. สัมภาษณ์: มีนาคม, 9.